

ESTAMOS

17
de
Maio

DE

E
PAPÉIS

adecado
a

Alfonso X

MONOGRAFICO

C O N T I D O

COIDAMOS.....Voceiro dos Alumnos do Instituto Nacional de Bachillerato "Francisco Aguiar" BETANZOS

FOLLAS E PAPELES...Mensuario dos Alumnos do Centro Nacional de Formación Profesional de BETANZOS

XUNTANSE NUNHA APRETA NESTE MES DE MAIO,
COMA DEBEN FACER TODOS OS GALEGOS PRAO
CELEBRAMENTO DAS LETRAS GALEGAS DO ANO
OCHENTA E DOS SEGUINTES.-----

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

O QUE VOSTE DE PODÉ LER EIQUI:

T I D U O

E S C R E B I D O R

ENCOL DE ALFON X NO DIA DAS
LETRAS GALEGAS

Laureano Alvarez

MARIÑEIROS

Xosé María Pérez Parallé

AS CANTIGAS DE ALFONSO X O SABIO

Xosé Antonio Miguez

AS LETRAS GALEGAS E OS VEXATOS

Pedro Carro y Carro

O HUMOR NOSO DE CADA DIA

Siro

VALES VILLAMARIN

Brais da Bouza

U N P O E M A

Manuel- María

CO REI ALFONSO NA SATIRA MEDIEVAL

Siro

D I A D AS L E T R A S G A L E G A S

Ramón Piñeiro

UN POSIBLE TEMA SOBRE BETANZOS
(Memorias de un viajero)

Carlos García Bayón

O ADVERBIO "SINTE"

Francisco Vales Villamarín

U N H A C A N T I G A
ARREDEDOR DO DIA DAS LETRAS GALEGAS

Alfonso X

Manuel Caamaño Suárez

-o-o-o-o-o-o-o-o-

Betanzos, maio de 1.980

Coidamos nesta nova xeira da sua vida, colaborar é desenvrollo da actividade cultural sacando a rúa un voceiro.

Coidamos que xa que estamos en Galicia, seria boa idea que todos falasemos e escrivirmos na dóce lingua galega.

Coidamos que o noso voceiro, ainda que modesto podese incluir nas letras galegas.

Coidamos que como o 17 de Maio é o "Dia das Letras Galegas" tamen podia ser todo o ano. Coidamos que a millor forma de axudar a esta letra é sacar un monográfico adicado a Alfonso X.

Coidamos, hoxe que xa está todo feito, que sin a colaboura de moitos grandes homes non poderiamos chegar a darlle forma a nosa ideia. E donde eidímoslle as nosas más sínxelas gracias.

Agardamos que sexas tú quen sexas o que tés o voceiro poidas lecélo con gusto. Que tú, rapaz da esa escola, non o vexas demasiado elevado. Que tú, mestre erudito, non o imaxines abondo enfastioso.

Coidamos que a nosa ideia non foi tan mala. E tí cando o lexas dica o remate, diros: ¿Coidas que fixemos real o noso proxecto?.

FOLLAS E PAPELAS E COIDANOS...

Encol de Alfonse X no dia das letras galegas

A conmemoración do Día das Letras Galegas trae sempre consigo unha vivencia íntima e leda. E a presencia de Rosa Lía, glosando a poética popular e ofrecéndonos o mais fermoso e sentido frolecer lírico do século XIX.

Ogano adícase a conmemoración ao Rei Alfonso X coma autor, recopilador ou orgaizador do códice LOORES ET MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA, mais coñecido por CANTIGAS DE SANTA MARÍA.

Si de certo o século XIII acada un dos cumios da cultura do Occidente, nel, o Rei Alfonso X é unha estrela cuio morno latexar chega a nos vivo ao traveso do tempo. Pro, sin preámbulos nin consideracións previas, os galegos temos que coñadar que no tempo deste Rei, e coma consecuencia da súa acción cultural, a lingua galega de seu ricaz e lírica, comenza a esmorecer. Non, de certo, considerando as Cantigas, xa que a palabra poética utilizada, linguaxe maduro e frouxo, é de beleza íntima, singular, chea de lirismo e fervor mariano.

Pensemos que as Cantigas na súa totalidade, letra, música e ilustracións, constituyen, ao par dos Cancioeiros, un dos mais importantes moimentos da Historia da cultura occidental.

Aconteceu, coma consecuencia das encrucilladas dos camiños da Historia, xusto no reinado de Alfonso X, que non demostrou nin sequer simpatía por Galicia, que a mais ricaz, poética, o mais enxel e polido senso lírico, que estremeceu as linguas que foron e son nos reinos da peninsua, aguniaba. Desposis das cantigas chegou a noite longa e doonda, esniquizada a pedra dos troveiros ou amordazada a lingua polo poderío dos reises que puxaron e protexeron o desenrollo do castelán. E aquí están, esforzándose no empeño Fernando III o Santo e o seu fillo Alfonso X o Sabio.

10

Na mica mocedade aprendín no Fitzaurice-Kelly que Alfonso X foi o verdadeiro artífice da lingua castelán.

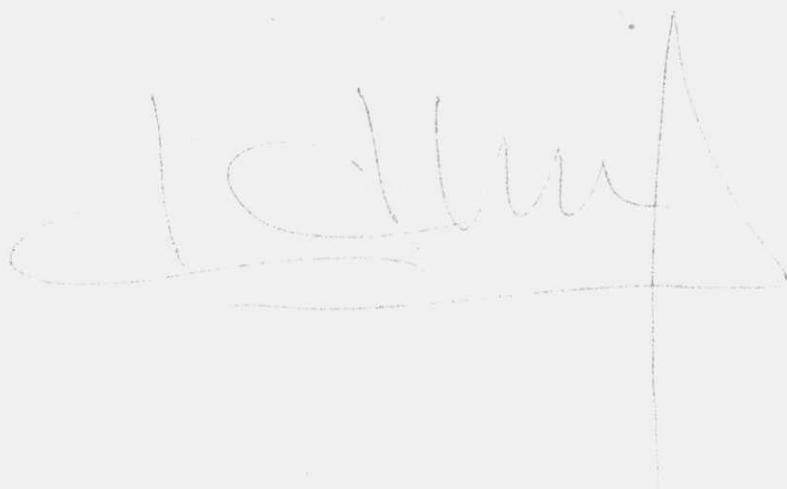
Fai pouco don Dailio González López escribía: "O Rei Xabío elevou o castelán á súa alta categoría literaria e - condenou a sorte por extinción ao gallego..."

Alfonso X, continuou a laboura de seu pai. Daquel -- dito Rei une nos trivou das osilles ruídas da Galicia doña Buncha e dona Dulce que viviron na Coruña e deron nome a unha rúa que por afectoza castelanizante chámase "calle de Bousas" no río de Verín. Toda amos a esquecas doras que sufriren a rebixa "e que en fa moa morto co a sufrida Galicia co fillo a neta de Alfonso IX. No non servirron nin as súas disidencias, ni as súas ventiladas.

Un rei que é capaz de seorguer ao castelán a categoría literaria, dous sentires uno resíus que tivo pra trovar a salvo, o non sei moe xa que hai que le bruse daquela qu "lrixiu a Fero da Rete": "Vos non trovalos como provencal". As razóns hai que tirulac, primeiro en que o Rei se sentírese troveiro tina que usar da lingua poética e existente e única, na que a lingua castelán non conquerira, aláu, o grado de frouxeza precisa nunha cadenciosa musicalidade que lle otorgura capacidade lírica. En segundo termo, porque o Rei recolle e sigue unha tradición confortecida ao traveso do tempo e do cultivo dos mellores troveiros. Por outra banda era artista, e, como tal, non podía escoller o melor instrumento posible pra súa expresión. E este instrumento te non podía ser outro que a lingua galega que non era a literaria e científico respetaba.

Non me soye, de certo a vaixón. Todos los tratadistas califican de brillante que, aquel da re, era unha ente superior e elevado tipo do aldeo, sobremaneiro no castelán en particular, en galego e en frouxeza. Na unha lingua manuera e la esencia de lírica e até mística, singular. E esto subiaio Alfonso X e a súa corte de colaboradores mellor que ninguén.

De certo Alfonso X non demostrou a súa sabiduría, nin o seu afecto e simpatía ao reino de Galicia. Non pode ser mirado coma a iso. Pro de certo tamén que é o creador das Cantigas a Santa María. Esas cantigas que custeñen a gloria d'ella lingua capaz de brilhar polos canles poéticos a expresión do sentimento relixioso encurado no culto mariano e que chega a nos vivo e víveso. Imperiso merez un recoñecemento e atopó unha exaltación cuando aquela mesma lingua que se sienteu esorrecto no seu tempo, volta sober de si en per cura da súa personalidade, do seu accito e da súa grandeza, acurada, por vila e unha circunstancia, na negra noite dos séculos.

laureano álvarez

MARIÑEIROS

Mariñeiros de ardentias,
pescantins
de
albos
luceiros,
voltades na frol do día,
recendendo a maruxía,
po-los salgados carreiros.

!Mariñeiros!.

Fisterras das escuradas,
rebulios gaivoteiros;
rol d-escumas nas galgadas,
e
nas
redes
enxergadas,
as cantigas dos salseiros.

!Mariñeiros!.

Ronseles de caricolás
na
berce
dos
areeiros;
devalar das ondas tolas
i un balbordo de parolas
na escuma dos resalseiros.

!Mariñeiros!.

Narzal, 1979.
Barallobre.

Xosémaría Pérez Parallé

—as CANTIGAS de Alfonso o Sabio—

Por José A. MIGUEZ

Dixe adeito do Rei Alfonso o Sabio e de certo, con moita razón, que fracasou nas súas empresas políticas e triunfou, nola contrario, no labor de enovamento cultural e literario do seu reino. Do prouósito imperial do Rei ficaron somentes as ilusións dun sonho irrealizable; mais da súa fonda incudanza, da sua paixón pela secularización da cultura as noctras son debondo logradas e diversas.

O Rei Alfonso dinificou a lingua castelán, fixoa na prosa, e xa para sempre, unha lingua aberta a todos os cabos daquel tempo. "Tellió las razones que entendió eran las sovejanzas et dobladas et que non eran en castellano d'orecho, et nusc las otras que entendió que cumplian; et quanto en el lenguaje endreçólo él por sise", afírmase nidamente no prólogo do Libro de la Ochava Esfera.

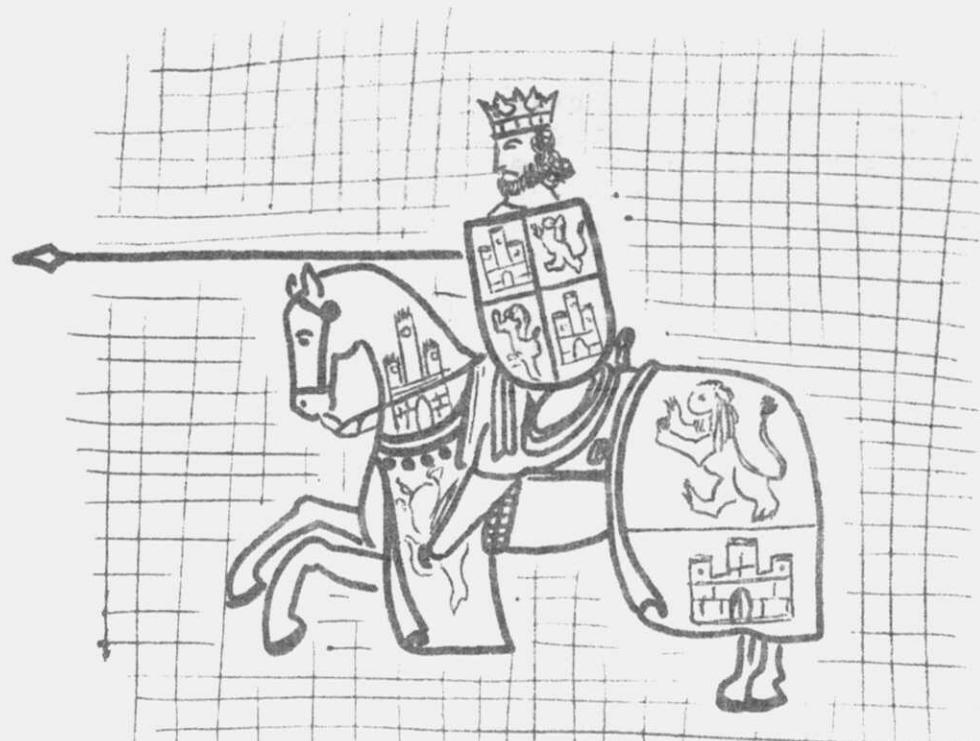
Non é cousa de lebrar eisui eses logros de un Rei que forá, como ben se di, o impulsor privado de proesa castelán. As historias da literatura ya falan desto comprehendidamente concedéndolle ó monarca o privilexio de "crear" ás condicións polas que unha lingua que só era hastra entón lingua do pobo, non dos homes cultos, que continuaban a escribir en latín, convírtese en lingua de comunicación literaria e de espallamento de novas científicas. O que para nós, como galegos, ha de ter sen dúbida unha significación moi especial é o feito de que o Rei preferira a nesa lingua -lingua chea de fermeza e tradicionalmente lírica, ainda para os casteláns- cantar tantou de louvar a Virxe María, adicánolle a colección das súas 120 Cantigas en galego, nun acto o máis rico e engaiblante da poesía medieval.

As Cantigas do Rei Alfonso constituiron, pois, unha confirmación da triplex poética da lingua galega nos séculos medievais. Se o monarca preferiu o castelán para as suas obras en prosa, tamén tomou concencia de superioridade lírica da galego, no que él podería expresar mellor a fondura íntima do sentimento relixioso, tanto como a critica e a sátira das morscas e da sociedade da súa época. As Cantigas de Santa María están en lísa tradicional da poesía ilígreira, das Cantigas de Ibor, o "oasis de zeito narrativo, sobre lo cal non se frutou litturaria europea dun Vicente de Beauvais ou dun Gauthier de Coincy.

Todas as composicións variadas do Alfonso o Sabio cantaban con acompaño ento musical. Non hai dúbida de que a música era para aquela poesía un elemento que exaltaba

e accentuaba o seu virtuosismo lírico. Tamén as cantigas de romaría, e as albas, e as pastorelas que lembraban as relacions amorosas, desenvolviáense musicalmente coa axuda de instrumentos como a viola ou a cítola, atinguindo de cotío con eles unha prestancia enriquecedora e feiticeira.

Hoxe xa se sabe que as Cantigas de Santa María representan un cumio da poesía galega medieval, xunto coas grandes coleicións dos Cancioneiros da Ajuda, da Vaticana e da Biblioteca Nacional de Lisboa. O Rei Alfonso o Sabio era ben merescedor de que o recordaríamos agarimosa mente, non soio pola súa obra tan universal senón polo que fixo para achegar a nosa lingua á categoría de idioma lírico por escelencia.

LVS

AS LETRAS GALEGAS E OS VEXATOS

Pedro Carro y Carro

Estamos na Semán das Letras Galegas; denantes era un día, agora é unha semán, e desexo que moi axiña sexa todo o ano, coma ten que ser. Pro eu quérrome referir a certas persoas, que mais semellan vexatos e vexatas, que se ceibaron a organizar e colabourar nos actos das Letras Galegas por toda a nosa rexión adiante. Ista xente que fai poucos anos eran uns absurantes das persoas que loitaban por conservar as Letras e a Cultura Galega, malsinándoes e acusándoies de "rojos" simplemente por ler libros escritos en galego. Os mesmos que se rían e facían bulra dos nenos da aldea que fomos a vivir a unha capital ou pobo, porque "hablábanos en gallego". Istes "elementos" que fai cinco ou seis anos, apregábanlle unha bofetada ao seu fillo si lle escoitaban unha palabra en galego. Istos oportunistas agora métense a organizar e colabourar nos actos das Letras Galegas, da mesma maneira que se meteron nun partido político de calquier color con tal de seguir de cacique. Pola miña parte pódense meter no partido que queiran, porque é cousa diles é mais dos partidos, pero que istos vexatos e vexatas, abourantes dos intelectuales e da Cultura Galega, que queimaron libros escritos en galego ou que lle axudaron ao seu pai a queimalos, que se metan agora a organizar e colabourar nos actos das Letras Galegas, pra nós, pra os galegos, é arrevoante e émtranos ganas de chorar. A istos que agora, pra medrar, se apreixan a Cultura Galega, que outros gardaran expoñendo a súa vida, hai que cuspíñarlles na cara, que é o único que se lles pode facer.

Esta arricallada tamén tenciona falar en galego. Mercaron un Dicionario e comprenderon dazaseis verbas que as pronuncian da mesma maneira que o fan os faladores da T.V.E. de Santiago. Pra uns e pra outros adicolles o seguinte:

O galego non hai can que o roa
nín gorxa que ben o axeite,
si non o heredóu da súa aboa
ou con anacos de broa
non tomóu cuncas de leite.

A maioría das aboas diles tampouco falaban galego, é a broa ningún a comeu, deixábana praos da aldea e praos nenos probes e o leite tomábanlo con chuculate coma as mulleres paridas.

A istos vexatos e vexatas relémbrolles e adicolles as verbas dun gran galego:
"Deus vos dea sentido xa que non vos dou vergonza!"

OTERO NOVAS RECOMENDA AOS ESTUDANTES
QUE PARTICIPEN NA CELEBRACIÓN DO
"DÍA DAS LETRAS GALEGAS"

(IDEAL GALLEGO.-15 mayo 1.980)

GRACIÑAS SIRO POLA TUA AXUDA

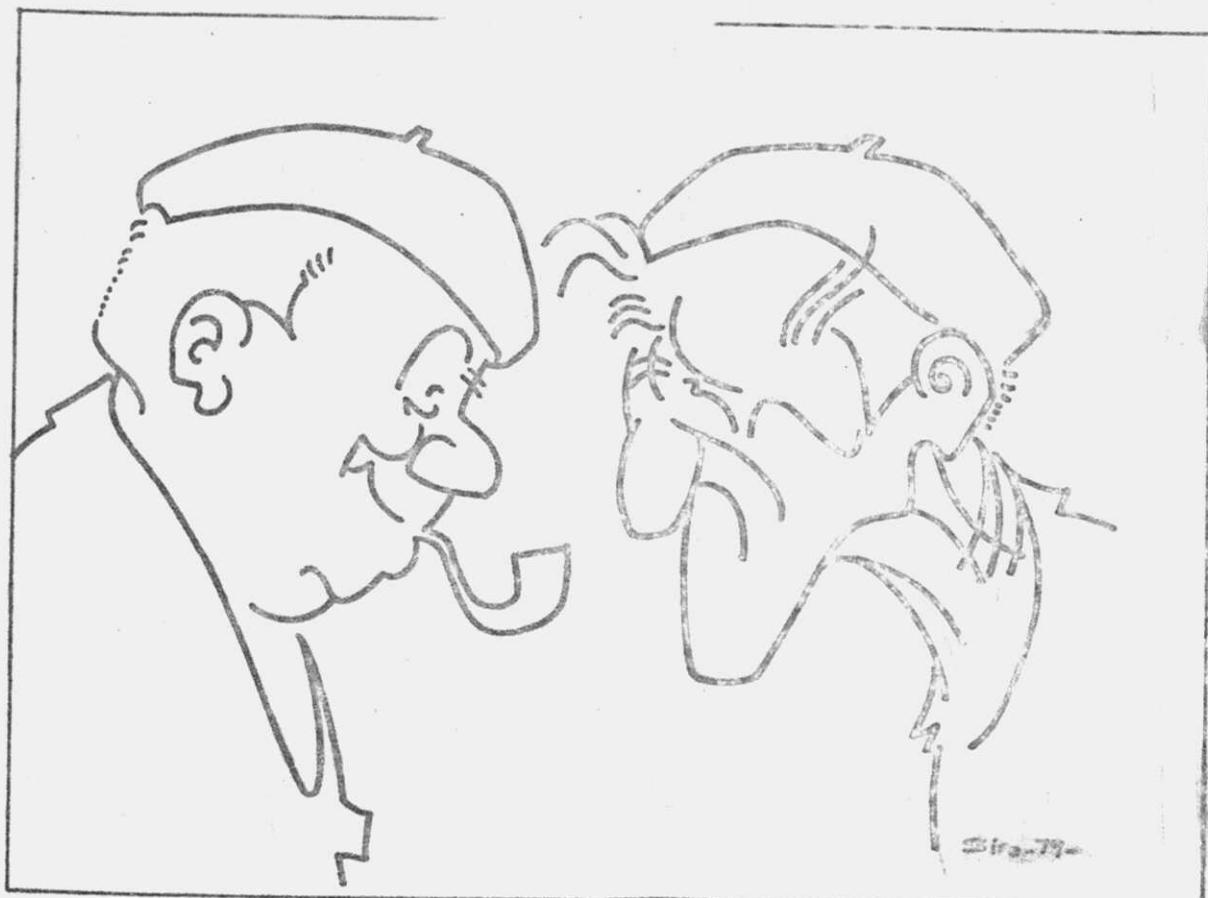
O HUMOR NOSO DE CADA DIA

Hola amigos, Invitase-me a colaborar nesta revista e confeso que o feito gosto so pra encher un espazo de humor, na que penso que neste mundo algo tol, consumista, esganador de individualidades e bohericas, a evasión de tanto problema polo vicio do humorismo pode resultar cando menos reconfortante.

Falaréivos de xentes que coñecín, polo que os meus contos serán contos a medias e terán moito de realidade.

E tentarei ademais que nestes relatos estean presentes as peculiaridades definitorias do humorismo galego aquelas que agroman no humorismo anónimo e popular e que ao meu entender poden reducirse a tres: a retranca, o realismo e a melancolia.

E abonda de preámbulo. Vela-hí tedes o primeiro relato, que fala de dous tipos, quizáis arque tipos, aos que coñecín hai xa varios anos; dous homes cos que parléi apenas uns minutos, e que, endebén non esquencín xamáis.

Aquela tarde de vran chegaron os dous homes cangados de escada, cepillos e cubos, dispostos pra limpar os vidros das moitas feñestras da miña oficina.

Os dous andarían polos 55 anos. Pequeno e forte un, seco e esgumichado o outro. Fumador de pipa, ledo e risoño o primeiro; o rosto tristeiro cun aceno amargurado no rabique dos beizos, o outro. Ambos levaban unha pucha vella e suxada, e un mono de traballo cheo de remendos.

Chegaron a min os primeiros ecos da súa conversa. Decía o pequeño optimista, con voz reza e tono festeiro:

- ¡Bota praco un valde de auga

home! E mesmo parece que tes medo a mollar as mans... .

E o outro, con ollada de boi camiño do matadeiro, respondaballo cun fíño de voz:

- ¡E non hei ter medo...! - Se souperas o mal que ando da circulación...

Nese intre intervin eu -- pra lles decir dun xeito chanceiro e amizoso:

- ¡Se na vez de auga fose caña...!

E o optimista:

- ¡Xa llo creo! ¡Dégallo eu!

tes
de
res-
pz:
! -
da
han
se
o
E o outro, como se fose botarse a chorar:

-¿Calla? ¡E pra qué queren a caña? ¡Pra esmeendrellar o estómago?

O vello da pipa protestou:

-¡Esmendrellar o estómago de qué, home...! ¡Se o estómago está farto non ten or qué adoecer cun neto ou dous de cala!

-¡Ai o estómago farto...! ¡Xa llo creo! ¡Ben podo ter o estómago farto co que me dá a muller...!

E púxose a desenvolver un paquetín cativo, mentres engadía:

-Aínda non sei qué me podería moxe pra botar a mafía... ¡Se cadrá en xurelo!

Do paquetín sacou un anaco de molete e outro de queixo, e mostráronolo laiouse en outa voz.

-A ver, ¿é esta comida pra un home? Pois velahí todos: queixo ente, queixo home, e queixo nañón. Cando te emperrencha co queixo, gás queixe toda a semana; cuando clourizas, clourizas; cuando xurelo, xurelo... I cu a recolla polo baixo.

O home pegáeno, forte e riso, o tricelínha curro sempre coa pipa en ore os uertes, e escocelá y cos ríos escocitando ríu leimis da baba círcos que, encost do contra a parede, e sempre cosas más peores, seguia a leixarse:

-Vos rídes, pro o que ten que sofriña son eu. E non sei se será casualidade ou se é que te ion

gordo cos cocincires da impresa, pro a causa é que se nos comedores dan de manteigado, elas ponen caldo de cecas; se no comedor dan carbonzor, elas ha deirme carbonzos; se lentalhas, lentallos se bacallao, bacallao; se fabada, fabada... ; E un inferno, home!

--Pois ponte no teu lugar e dille que non queres a cca.

--¡Ai sí! ¡E despóis adózo de fama na casa...!

En re risos e bromas, o queixicas seguia a cortar tódolos súas cílaxidades:

--...e dei caldo pra todo a semana, e manteigado pan dun día pra outro e faíme comer reséscero porque si que rende mais...

--Pois vira, anda arío --acorsolouno e da pipa si deixar de traballar--, pensa que áinda as hai pioreas, por que algúrlas die lle pegan aos homes.

--Aínda home, quehai casas pioreas que peggan, que una labazenda loro se levai

Pre cando se pon: "Ma-na-fia, fis, fis, fis, fis", e non rompta... Hai veces que saí de casa e quedo leda e de bon humor. Chego pola noite, e atopoza xa dun menio arrecoñido que nin o deito pode con ela.

O da pipa rematava na a limpeza da ferestra e descoñíase a recoller o material pra ir cara a próxima. Eu despedíme de queixicas:

--Corre por pacencia, lo
go.

--¡E que remedio! Mile a
mifia cruz...

Batieron a andar cumilo -
do se que se le entra. O en-
tretanto se sira, arrumagando
deles os cébados, engolha-
cor caldeiron, com baixa e
cou creu si o outro se usá o
arrusinando os pés, de amar-
nar petos, laicados por to-
do. Aínda seiden ouvirillor
unha últ na ovarsa. Decia
o mixirican:

--Se non che parecese mal
eu descansaba un pouco era bo

tar un bocadillo.

E o ouiro, respectíba-
lle cordescer dorte:

--Vai, laxe, vai...

Pra engadir en tono --
festeiro:

--...todd, per o que
fas...

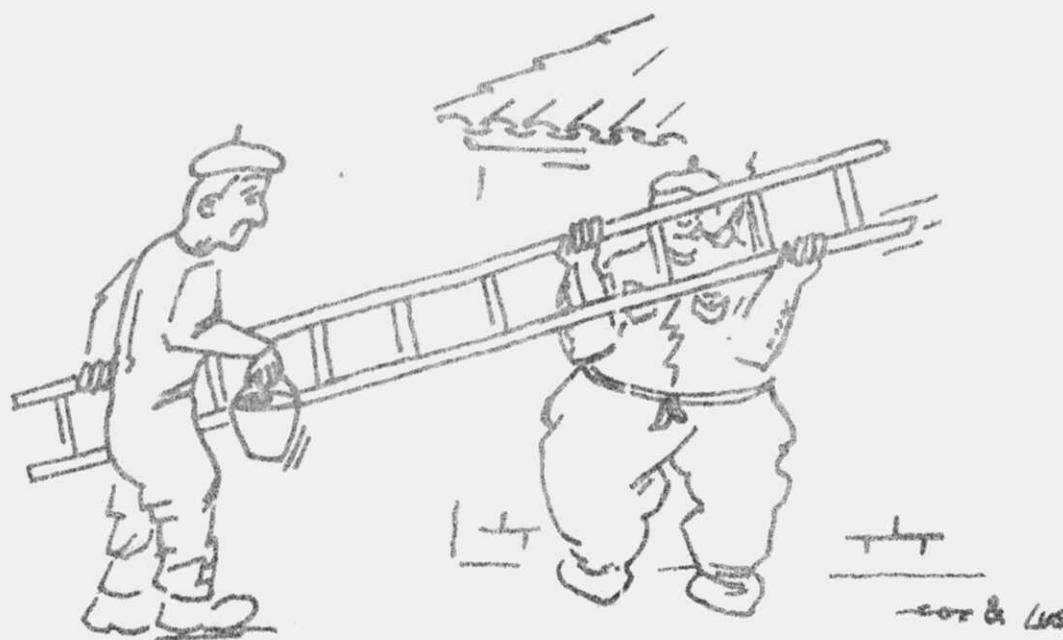
O mixirican súa como
en lóctinge. O entro mien-
tras s. dic off: a limpar
a ventá, berrouille:

--¡E loca, amarr de --
cervellos tamén!

O choriqueiro pasaba
nese intre moi perto de -
min, e seiden ouvirillor --
resmar polo brinxito, dásé
que nun mururio:

--Ai, se us deran...!

Siro

VALES

VILLAMARIN

O Centro de Formación Profesional organiza nestes días // unha conferencia sobre Francisco Vales Villamarín. Falará // sobre don Paco o bibliotecario e membro correspondente da Real Academia Gallega Xosé Maya Pérez.

Vales acaba de cumplir 89 // años. Mestre jubilado, despois/ se toda unha vida decente activa dedicado ao ensino primario na// Guarda. Pero el, Vales, sigue a traballar nas súas cousas: a // investigación.

De algo queremos saber sobre o que dende deseñada bisharra // betanzaseira, serán ben que vaimos ao pé de Vales. E non só // saber sobre cuestións históri-
cas, ou sobre arqueolóxicas, // sinón tamén lingüísticas, fol-
clóricas, etc. Non nos negaré// a cún axuda, pero é posible que si el vai a publicar algo sobre ese tema prefire que esperemos a que saia á luz.

Unha vez máis hei que decir que Betanzos, onde Vales teu // nació, nos lle ten rendido // aínda a honra a que don Paco// é acreedor. E hei que decilo //

con pena.

Certo que se lle quere dar/ o títuo de Fillo Predilecto de Betanzos. Non abunda ese. Tam-
pouco que leve o seu nome o Co-
lexio de E.Z.B. betanceiro. De-
be dárselle a don Paco a Medalla
de Ouro deste municipio, que //
unha rúa garela -das novas, am-
plia, lucida- se chame de Vales
Villamarín, que se publique //
unha biografía cumplida de este
señor, e tamén nun tomo a súa//
obra, hoxe en boa parte, como//
debe de ser sabido, espoliada//
e ubicada - por boletines que//
normalmente non chegan ao chao-
mado home calle.

Escoitaremos, pois, o que //
Xosé Maya dirá sobre don Paco//
Vales. O bibliotecario e o se-
cretario da Academia foi anos /
que se conocen, que traballan /
untos e de feito sostendo esa/
institución.

Tódolos estudiantes de o en//
Betanzos, incluidos os de 7º e/
8º da E.Z.B., deben escutar a
dissertación do cronista oficial
cruíés encol do id. id. betan-
ceiro.

Brais DA BOUZA

UN POEMA DE MANUEL MARÍA

Ese ar fadado, case leve terra,
no que sementamos
a delicada flor da nosa voz,
é a transparencia,
toda a maravilla deste mundo.

Esa auga lustral, que lava
tódolos lixos e morrallas
e endexamáis se gasta,
é a pureza,
toda a virxinidade deste mundo.

Ese lume ledo, chameante e vivo,
que aquece, queima, incendia
e non se apaga,
é a paixón,
toda a caridade deste mundo.

Esa terra humán que nos contén,
materia delicada e poderosa
con afgumento de soños e canciós,
é a vida,
todo canto temos neste mundo.

E ese limpo amor que nos posese,
nacido misteriosamente
na sagrada fonte de nós mesmos,
é o noso ser,
a unica verdade deste mundo.

Do libro a publicar COCHES HAI UNHA LUZ

- CO REI ALFONSO NA SATIRA MEDIEVAL

Por SImo

Quen se detronha non é a primeira coa cantiga medieval de escarnio e maldecir, poderá vir abertamente ás vozes e sorrir ou enxergar outras mais, por coroa, hubera da sol - prenderse sempre. E a colpresa ledrará ate facerse abraio, se se desatar de absolute libertade verbal que covaron os trovadores no intre de tratar os temas e dirixir os seus bulras contra calquera institución ou persoa, incluidos a Pirema e o Rei.

Cantiga de escarnio e cantiga de maldecir, non é avesso tanto o nome, nessa última o abuso é directo e elocuente, e escarnio é apelo von valada polo rolo util con verbas cubiquas.

Tan pouco eran iudicados trovadores. Hafiz un ordene que n'houa n'ellos tal alio escusabai co moclar, seguiao o seu vel, e n'ellos no vnde co trovador. No lado dorso n'hae edificando.

Según unha cantiga de Alfonso X o Sabio, o que se na certa de Cartago, tres coros eran perdiendo para cantar con fulgoreiro dro, voz e tuber.

Os tipos das cantigas militares foron multiplos: comedios, maldizantes...

Entre os tipos de divertida "maldisante", que que daban particularmente confundida maior dureza, que "de noite munca dormiu nadal", e jacobaba o treo villo, os que dro a sequencia do non morir sin confracion, refugio da torre, daria lanteira, que cunha, baillaba a espada de agorao, e que, co un portante de dous, que, dous e o un tempo que dous o por favoritar no Dous.

Outro tipo divertido, alén de alabado como su don nadie maldisivo e insultante.

Sendo alí a dous que daban aliança contra os nobres que recusaran de empregalo na guerra contra o mouro:

"Unica cu dous, cada un boa vaima de Pero de Rocamal, ou Pero Galina ou Pero Gato Rosón comigo".

A contra dos que reirian que tremeran de sedo na batalla, e poucos das culpas do vrano. Son os "coteifes" desta cantiga.

ga, que, medolientos, facían augas como o río:

Vi coteifes de gran frio
eno meio do estio
estar tremendo sen frio
ant'os mouros d'Azamor;
e ia-se deles río
que Auguadalgivir maior.

Alfonso X non tivo relacións emízosas coa curia romana, de ahí que adicase ao Papa e aos seus cardenais algúns versos fulrantes:

Se con os cardeas, con que faz seus conselhos,
possese que guardasse nós de maos trebelhos,
fezera gran merce, ca non furtar con ellos
e os panos dos cristaos meter so sa capa.

Con respecto ao tema da muller, hai cantigas nas que, como finala o profesor Rodrigues Lapa, "o rexo trovador infrinxe todas as regras da cortesía rebaixando á muller a un nivel perfectamente animal". Tal é o caso daquela que comenza: "Non quero eu doncela fea / que ante a mifa porta pe'a". E sigue comparándola co sisón e o camelio, animais de leedor mauseabundo.

Outro retrato satírico é o que Alfonso X fai noutra cantiga, de dona Sancha Anes, á que viu "encabalgada e dixo dela como cousa asisada, que nunca dona vira pior tallada, e cuixo zurar que era mostea". O termo "mostea" é unha moresa de palla.

Quizás a máis coñecida cantiga no tema da muller, sexa a que protagonizan Xoán Rodríguez e María a Balteira. O contido alude á visita que este varón de sexo aventureiro fixo á coñacida soldadeira pra que lle tomara a medida, e que remata coa exaltación do macho ibérico.

E dico':-Esta é a medida d'Espanha,
ca non de Lombardía nem d'Alamanha;
e, por que é grossa, non vos seja sal,
ca delgada pera gata non val;

Andebón, a máis afortunada cantiga satírica de Alfonso X é a número (CBN.480;CV63), escrita cuando contaba xa os sesenta anos.

Alfonso X declarase canso da coroa e das súas obrigas, e soña con poder navegar libremente na mar libre, lonxe dos alacráns que o amenazan co seu veneno:

"Estou farto do canto das aves, do amor e das armas.
Quirera un bon galeón que me alastrase darras deste diablo de terra chea de alacráns, cuic milhon sentiu na alma! Xuero por Deus que non andarei de capa, nun con barbas, armas ou razons de amor! Todo eso me cansa e me fai chorar! Quixería un pequeno parco e ir ao fondo da costa a vender acetite e farinha, ora evitar o veneno dos alacráns! Non me ilusiona tirar lanzas. Non teño vontade de andar de noite armado e fa-

cer rondas. Gosto máis da mar, pois xa fun mariñeiro.!E por causa dos alacrans prefero tornar ao que fun hai tanto tempo!!Non me falen de guerras!!Quixera andar soñio e ir, como un mercader, á percura dalgúnha terra onde non haxa alacrans pretos nin pintados!".

De Afonso, Rei de Castela e León conservanse 35 cantigas de escarnio e maldecir, que constitúen unha regalía próximas amantes da literatura e que non deben ser ignoradas polos estudiosos das distintas formas do humor, e, en concreto, da sátira ao travesso dos tempos.

DIA DAS LETRAS GALEGAS

O Dia das Letras Galegas serviu e sigue servindo para actualizar o contado do noso pobo coa obra e co significado de aquelas figuras que cultivaron a lingua de cultura escrita. A publicación de antoloxías, de semblanzas biográficas e de estudos críticos, así como os artigos que con ese motivo aparecen en xornais e revistas, facilitan o coñecemento popular do escritor que cada ano se designa para esa conmemoración. As numerosas conferencias que nesses dídas se pronuncian polo país adiante patrocinadas polas entidades culturais, contribúen igualmente a ese esforzo divulgador.

Que cada ano adiquemos unha xornada a lembrar, conhecer ou divulgar a vida e a obra de aquelas figuras que foron afirmando e arraigando a nosa cultura escrita, é proba de que temos conciencia do seu significado. De que somos un pobo identificado co seu patrimonio cultural e convontade de o conservaremos vivo e de percuriar a sua renovación permanente coas novas creacións que o van incrementando.

Este coñecemento do noso patrimonio cultural é nem ménos que nos afianza na conciencia da nosa identidade colectiva. Sin esta conciencia, non podemos asumir a nosa responsabilidade de pobo. Responsabilidade que, naturalmente, non é sócio cultural, senón que abrange todo o noso destino colectivo como pobo. Pero a cultura é o noso patrimonio verdadeiramente comunal e, mesmo por eso, é a que nos da a conciencia da nosa identidad e colectiva.

O Dia das Letras Galegas deste ano está dedicado a Alfonso X o Sabio como autor das "Cantigas de Santa María". Alfonso X é unha figura de grande relevo na historia da cultura, pero a nos, nesta ocasión conmemorativa, interéstanos únicamente como poeta galego. Como autor das "cantigas". El foi o grande impulsor da lingua castellana como lingua de cultura escrita. Pero, como poeta, foi un dos grandes cultivadores da lingua galega. E é ese poeta galego do século XIII a quen conmemoramos este ano o dia 17 de maio.

RAMON PIÑEIRO

memorias de un viajero

-UN POSIBLE TEMA Sobre BETANZOS -

por Carlos García Bayón

El Centro Nacional de Formación Profesional de Betanzos me ruega a través de "La Voz de Galicia", un trabajo para su Boletín "Follas e papeles". Pero no me aclaran nada sobre el tema a tratar. ¿De qué escribirá un ciudadano como yo, gris y pacato, cuando ignora el destino intelectual a qué irá dirigido su artículo? Cuando nos solicitan unas líneas-cosa muy socorrida a la que poco rentable generalmente rueda que versen sobre el topónimo del pueblo o la villa; otras, sobre las fiestas patronales o las ruinas famosas o las instituciones ilustres que sobreviven dentro del perímetro urbano. Algunas veces, no falla, nos encarecen que la temática aborde las historias pasadas, e cuando por ejemplo un ilustre hijo del pueblo tomó parte en la conquista de Nicolia acompañando a don Fayo Gómez Charisno, señor de Rianxo. Los escritores no son enciclopedistas, ni nos bañamos cada día en las aguas de la originalidad para ofrecer a cuantos lo postulen un estudio principie sobre cualquier respetable anécdota.

Yo soy un vulgar conocedor de Betanzos de los Caballeros. Y digo vulgar porque comido siempre por las prisas perfuro Betanzos de un lado al otro sin apenas apearme del estribo. No me es posible distinta actitud. Los laberintos que la ciudad ofrece al viajero peripatético y motorizado así como la serie de obstáculos, cada cual más sofisticado, peligroso e inminente, que deben salvarse para salir feliz del tránsito, impiden esa quietud de ánimo, esa serenidad, ese talante pacífico y amable que requieren la visita honda y gozosa a una ciudad de los quilates arquitectónicos y humanos de Betanzos de los Caballeros. Y digo vulgar porque comido siempre por las prisas perfuro Betanzos de un lado al otro sin apenas apearme del estribo. No me es posible distinta actitud. Los laberintos que la ciudad ofrece al viajero peripatético y motorizado, así como la serie de obstáculos, cada cual más sofisticado, peligroso e inmanente, que deben salvarse para salir feliz --- del tránsito, impiden esa quietud de ánimo, esa serenidad, ese talante pacífico y amable que requieren la visita honda y gozosa a una ciudad de los quilates arquitectónicos y humanos de Betanzos de los Caballeros. ¡Que nombre, Dios mío, qué credencial de hidalgui! Y esos mismos atractivos que superficialmente se rozan con la mirada cuando cruzamos Betanzos, puede ser incluso los que distrajen donos por unas décimas nuestra atención, ¡tras!, conviertan al econfiado transeúnte en el personaje central de la crónica de sucesos.

El asunto demasiado serio para tomarlo a broma. Es a-seguro, queridos amigos de la Escuela de Formación Profesional de Betanzos, que cuando cruzó vuestra ciudad, los dedos se me vuelven huéspedes, los ojos míos son pocos, los instintos no dan abasto y por la columna vertebral me hormiguean como bolitas nerviosas cuantos miedos puedan colecciónarse en el Museo de Cera de Grevin. Con lo que, y no se consuela quien no quiere, pudiera resultar que esto de los dédalos -- viales de Betanzos, esto de las pendientes, curvas, deslizamientos y demás peligros que se ciernen con cierta morbidez sobre los viajeros poniendo a prueba sus esfínteres, se conviertan en el tema de esta colaboración por ustedes solicitada. Sin embargo, a lo mejor resulta que meditar en voz alta sobre tal asunto sea, de carambola, una manera de espantar turistas. Convienen los entendidos que el turismo, tanto extramuros como indígena, es una reluciente vaca que ha de cuidarse hasta los máximos extremos lácteos. No seré yo, pues, quien ponga sobre sus cabezas los truenos del Sinaí. Mas debo confesar casi susitando para que sólo se enteren ustedes, que Betanzos ha de echarle una buena mano, inteligente, seria, rápida y definitiva a sus plurales accesos viales y a sus plurales tránsitos urbanos. O llevarse a otros lejanos paisajes las estradas. O lanzar por las alturas viaductos para que, al tiempo que la belleza de Betanzos se ofrezca más original, al tiempo que los vuelen las alturas sientan la sensación celeste de flotar en la atmósfera, podamos los honestos ciudadanos hacer inconuentes escalas en la ciudad, haber los cuncas rituales, saborear las rúas, los templos, y hasta hacer en cualquier terraza de la plaza un artículo periodístico sobre aquello que los griegos denominaban sofrosis...

Repito que este podría ser el gran tema de un artículo si uno no temiera los poderes fácticos, esos clanes que rassean por las por las solapas de las ciudades; si uno no temiera a los incorruptibles que en cualquier actividad descubren con ojo felino una ofensa a los sacrosantos tabernáculos locales. Vamos, pues, a dejarlo. Vamos a esperar que ustedes, amigos de la ciudad de Betanzos de los Caballeros, me indiquen un tema concreto, un tema sin posibles adherencias ni compromisos, y yo ~~con la máxima discreción~~, esmero y prosodia trataré de enviarles lo parido a vuelta de correo. ¿Qué damos en eso...? Pues, hasta más ver. Y que "ollas e papelis e Coidamos...", no Díadas Letras Gallegas, tengan el éxito que se merecen la ciudad, los habitantes y la publicación.

ARREDOUR DO DÍA DAS LETRAS GALEGAS

Neste 17 de maio cumpreñese así mesmo outros tantos anos que a Academia Galega institueu ese día como o "Dia das Letras Galegas". Dazacesete anos nos que a devellar da nosa cultura tuvo que vencer atrances e dificultades aeito. Dazacesete anos nos que o ser colectivo de Galicia foi collendo corpo.

E nesa toma de conciencia, o idioma foi instrumento primordial. Pois ben sabemos que o idioma é a creacion maxima de un pobo, o seu producto cultural más noble, xa que calquer lingua encerra e expresa toda a cultura do mundo.

Mais acontece que o noso idioma galego que ainda é unha lingua marxinada, despreciada e ignorada. Sigue a ser a lingua das clases populares, das clases que sempre viñeron suprindo a Historia e nunca protagonizárona. Sin duda algunha é, xa que logo, unha lingua de clase.

E ali onde unha lingua determinada non é reconocida como idioma oficial hai conflictos idiomáticos, conflictos que delatan un dos aspectos más irritantes do predominio dunha clase social sobre outra que é a dominada. Esto é o que ocorre aqui en Galicia, onde o castelán ou español é o idioma das clases dominantes, da Eirexa, do Poder, tanto político como económico e cultural, o idioma da burguesía intermediaria. Namentras, o galego, a falá de máis de 80% da población galega, sigue a ser a lingua do pobo traballador que, o mesmo que él, van sendo asoballada desde hai séculos.

Apesares dessa persecución sistemática, prohibido na escola, na eirexa, na administración da xusticia, nos medios de comunicación, no ensino, desde hai ben tempo, o galego siguese mantendo, cheo de riscos por todas partes certamente, vizoso e disposto a non morrer.

Nos a lingua galega é aceptada por gran parte dos habitantes de Galicia como instrumento de cultura e como vehículo de comunicación, que haxa aínda xente, que a hai, que non accepta esta realidade, sole se pode cultiar a ignorancia ou a probeta espritoal.

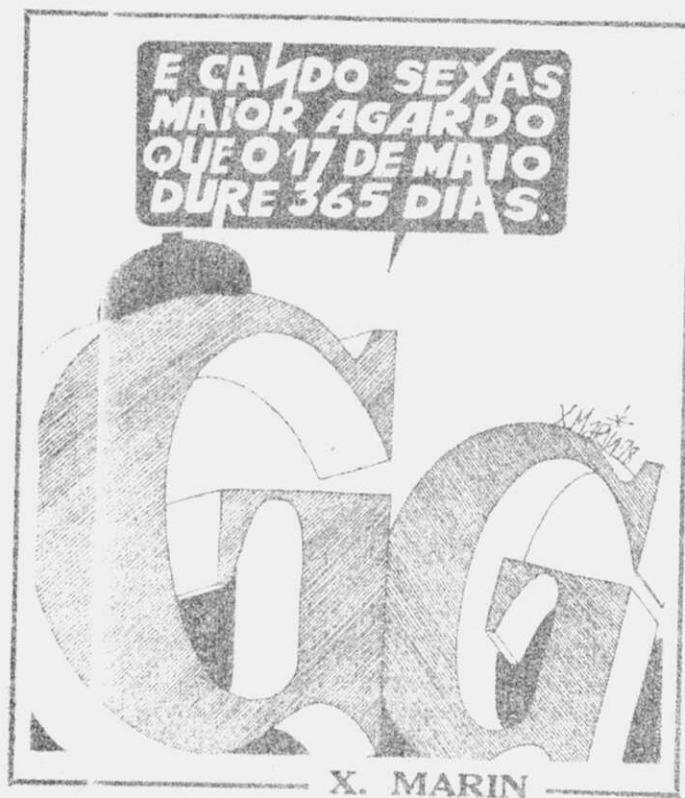
Nesta situación de tecniche verbe do galego, tuveron un rol decisivo as minorias intelectuais que mantiveran o cheiro acceso da nosa personalidade e que luego andou a dar frutos logrados. Cando non había aínda ninha mostra diferencial dese seu personal filio, as minorias escriñan no 1945, o editoriat "Galaxia" que alternativamente nos fornecen de libros e outras publicacións nos gallegos desexosos de se achegar á Galicia verdadeira, e dentro de tales homes viñeron outros, e máis logo outros máis, e a concencia de pertencer á súa comunidade foi estendendo espirito e, afinda que o peroróna que se nos presenta, hoxe dia non non sexa todo o ledo que quisermanos, apesar de moitas e xuizas moitas os que están a punto de non ser nacionais.

Longo camiño queda por andar, moitos exercicios habelán que gustar para que pidanlos decim que se casemos. Millos de horas de Polganza e moitas sacrificios. Ora que uspregar en desentregarnos o corpo dousha de nos condicione. Habelá que seguir a retar nas portas individuais, para acudir o corpo colectivo que precisamos, isto, seguirnos, cadaúse o camiño, sacrificiando nos mesmos, e peitando nas portas para que non de outido a máis perdido en si. Seguiránse a traballar no que ficer de nosa comunidade. Ser o comunismo nacente, e alídi díu que non fomos a ser nacionais.

Para que todo este venantxa a fide, non podremos non mettelo principio co que polo penetren persoas con certa cultura, que la constelación de competencias de profesionais diferentes, e idonea alianza coas que nos permitan reconstruir o edificio da Galicia que andamos a perder. Unha cultura próspera, segura de si e solidaria, con cultura.

que este novo "Día das Letras Galegas" que a Academia adica a Alfonso X "el Sabio", nos faga cañíler sobre todo esto. Que pensemos que un país non se fai con un esforzo cada ano. Un país fírrese co esforzo cotiano. Si ese chega a ser realidade al dia, entón se non terá rezou de ser no dia do seu nacemento. Letras galegas, entón tamén os días de ano serán días felices, con Letras a todo.

Por: Manuel Caamaño Suárez.

O ADVERBIO GALEGO "SINTE"

Nas novelas de López Ferreiro atopamos con certa frecuencia -en boca do autor unhas veces e outras na de algun dos seus personaxes-, e sempre con gran acerto empregado, o termo adverbial *sinte*, equivalente ao adverbio de cantidade ademais ou ao modo adverbial aparte de, voz aquela, ao meu modesto entender, eminentemente racial, mas -cosa inexplicábel- quasi descoñecida pola maior parte dos nosos escritores contemporáneos.

Véx nse aquí, como mostra, uns trechos das obras en cuestión nos que aparece o referido vocabulo, que eu, para destacalo, quixen sublinhar:

"Ramil fixo o que Mariña, e sacou da sua arqueta unha cruz, unhos relicarios, unhas esporas de ouro, o puño d'unha espada rematado c'unha esmeralda redonda, e c'unhas bolinhas de zafil nos estremos dos brazos da cruz; e sint'ostos, outros díxos, conchas monadas".

(De *O niño de pombas*, en "Novelas de López Ferreiro" -Santiago de Compostela, 1953, páx.70."Bibliófilos Galegos".)

"-!Oh! eso dimo ti a min! Presona que faga máis esmolas na hai debaixo das estrelas. Para este ospital de Libureiro, e o mesmo para o de Millif, sempre estaba mandando mantas e cabeças, sint'os reparos que estaba facendo á cada paso".

(De *O castelo do Pambre*, op.cit., páx.81.)

"Serían as once da marián, cando pol-a rua da Honda vella baixaba o Rexemento en pleno, cara ao Paço Arcabispal. Iban ali sinte os doux alcaldes Pedro de Arouxa e Xan López de Cangas, Froitoso de Ulloa, Rodrigo de Bendaffia, Froitoso Galos..."

(De *A tecedeira de Bonaval*, op.cit., páx.235)

Na estesa bisbarra betanceira a verba *sinte* presenta a forma *sinto* -caso quizáis único en Galicia-, segundo podemos apreciar nos seguintes exemplos:

1."O pai deixóulle o forno da Rúa Nova, sinte a horta cerrada da Veiga, que xa puxera ao seu nome como apelido de boda."

2."Custóume obrar a casa vinte mil pesos, que paguéi ao contratista, sinte a madeira que lle fui dando,"

Esta variante non foi recollida en ningún diccionario galego (1).

Carballo Calero -Gramática elemental del gallego común, 4ª edición (Vigo, 1974), páx.247-inclúe entre as prin-

sciphi preposiciones gallegas a palabra sinto, dándolle o significando ac excepto, equiparable a la de *a flor de*, es sus razones terá aquél esclarecido profesor para sostener tal criterio.

(1) Reproducimos a continuación, por orden conveniente, diversas variaciones gallegas do adverbio castellán además, que nos dí o padre Crespo Pobo no seu moi interesante estudio Nueva contribución a un vocabulario castellano-galle o con indicación de fuentes e inclusión del gallego literario (gallego-portugués) -Crense, 1972-:

"**A**MAS: a muis (GE; muy común), a or (Bi Led), al (GL; Cos; etc.), alón (F; Res; Cam), alende (GE; T; Res; Cam); a más de (Com; dice todavía en Redondela); a mores (además de :LC; muy común en Cr); adondás (Sa); erasme (Ki; SA); e por otra parte (y ademas; y encima; y por si fuera poco; muy común en las zonas de Salnón, Santiago, etc.); invente de que (además de que: Sa; Cr); más de (cos; además de eso); outramente (variante de auframente; Caurel; AF). Los Cos. usan también dondás."

SIGLAS EMPLEADAS

AF. -Anxel Fole: A lus do candil, Galaxia, Vigo, 1968.

Bi Led. -Bíblia Medieval Portuguesa. Texto apurado por Serafín da Silva Neto. Río de Janeiro, 1958. (...)

Cam. -Luis de Camões: Os Lusiadas, Lisboa, 1572. (...)

Cos. -Vocábulos del léxico empleado en los cancioneros gallego-portugués. (...)

GE. -General esterio. Versión saliente del siglo XIV.

LC. -Términos empleados en sus obras por el gran escritor gallego Lamas Carvojal.

LF. -López Ferreiro, António. Voces halladas en sus obras en gallego o en los documentos por él citados en su monumental Historia de la Santa Igrexa de Santiago de Compostela. (...)

Lu. -Voces en uso en diversas partes de la provincia de Lugo.

ki. -Irás, Francisco: Compendio de Gramática gallego-castellana, Santiago, 1864. (...)

Or. -Término: elle se ve, also comido en partes de la provincia de Orense.

Re. -Manresa de Jesucristo: la Santa Vida...derey Alfonso escrip o por ho autor. Roma. 1514. MDCX. (...)

Ro Muñoz, Juan, Francisco: Estat... presufloro: nleccio... atra... illero castellano.

Sa. -Siso Arce, Juan A.: Mandatos silega. Lugo, 1868.

El frvose cómo se pronuncie tele... ón con se recastan es dí 1668 ante o santo, para la correspondencia causa que, en verano, se pase un rato, en q. las excelentes condicions de ese tiempo q. se ahorran a q. q. el rigoroso adestinado peliaz se.

f. vales villamarín

UNHA CANCIÓN DE ALFONSO X O SABIO

"O que foi pasar a serra"

O QUE foi pasar a serra
e non quis servir a terra,
é ora, entrante a guerra,
¿qué faronéia?
Pois el agora tan muito erra,
¡maldito seia!

O que levóu os diñeiros
e non trouxe os cabaleiros,
é por non ir nos primeiros,
¿qué faronéia?
Pois que ven cos postremeiros,
¡maldito seial

O que fillóu gran soldada
e nunca fez cabalgada,
é por non ir a Granada,
¿qué faronéia?
Si é ricohomen ou há mesnada,
¡maldito seia!

O que metéu na taleiga
pouco haber e muita meiga,
é por non entrar na Veiga
¿qué faronéia?
Pois chus mol é que manteiga,
¡maldito seia!

faroneia = gusmea / Veiga = Veiga de Granada / meiga = hipocrisia / chus = más.

maio 1980

RECORTABLES POPULARES

BO S. XIII

PEGAR SOBRE UNO CARTÓN
RECORTAR SOBRE LAS LÍNEAS
Y DOBLAR POR LA SÉPTIMA
Y OBTENDRÁ UN MAGNÍFICO
Y MODERNO ADORNO DE
SOBREMESA PARA REGALO
A LOS AMIGOS.

ALFONSO EQUIS

